

Xuliqanlıq və xuliqanlıq niyyəti ilə törədilmiş həyat və sağlamlıq əleyhinə cinayətlərə dair işlərə kassasiya qaydasında baxılması üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında

ALİ MƏHKƏMƏNİN İCMALI

Ali Məhkəmənin Cinayət kollegiyası Məhkəmə təcrübəsinin ümumiləşdirilməsi və məhkəmə statistikasının təhlili şöbəsi ilə birgə Ali Məhkəmənin Cinayət kollegiyasında xuliqanlıq (Cinayət Məcəlləsinin 221-ci maddəsi), habelə xuliqanlıq niyyəti ilə törədilən həyat və sağlamlıq əleyhinə (Cinayət Məcəlləsinin 120.2.2, 127.2.3, 126.2.4-cü maddələrində nəzərdə tutulmuş) cinayətlərə dair işlərə kassasiya qaydasında baxılmasının nəticələrini ümumiləşdirmişdir.

Bu cinayətləri xarakterizə edən zəruri əlamətlər Cinayət Məcəlləsinin müvafiq maddələrində göstərilmiş, eyni zamanda Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Məhkəməsinin Plenumunun, Ali Məhkəmənin Plenumunun bir sıra qərarları xuliqanlıq və xuliqanlıq niyyəti ilə törədilən digər cinayətlərin səciyyəvi əlamətlərinin şərhinə həsr olunmuşdur.

Belə ki, Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 221.1-ci maddəsinin dispozisiyasında xuliqanlıq cinayəti “ictimai qaydanı kobud surətdə pozan, cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik ifadə edən, şəxslər üzərində zor tətbiq olunması ilə və ya belə zorun tətbiq edilməsi hədəsi ilə, habelə özgənin əmlakının məhv edilməsi, yaxud zədələnməsi ilə müşayiət edilən qərəzli hərəkətlər” kimi təsbit edilmişdir.

Təsvir edilən normada cinayət məsuliyyətinin yaranması şəxs (şəxslər) üzərində zor tətbiq edilməsi, zor tətbiq etmə hədəsi və yaxud özgə əmlakının məhv edilməsi və ya zədələnməsi ilə müşayiət olunan qərəzli hərəkətlərin şəxsi münasibətlər zəminində törədilməklə konkret şəxsə qarşı deyil, xuliqanlıq motivi ilə şərtləndirilməklə cəmiyyət və ictimai qayda əleyhinə yönəlməsi ilə əlaqələndirildiyindən, ictimai qaydanın kobud şəkildə pozulması, cəmiyyətə açıqca hörmətsizliyin ifadə olunması bu cinayətin obyektiv cəhətinin, xuliqanlıq motivi isə (o cümlədən, şəxsin qəsdilə hərəkətlərinin cəmiyyətə qarşı yönəlməsinin, ictimai qaydanı kobud şəkildə pozmasının əhatə olunması) subyektiv cəhətinin zəruri əlamətləri, müvafiq olaraq da sübut etmə predmetinə daxil olan mühüm hallar kimi çıxış edirlər.

Belə ki, “Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 221.3-cü maddəsinin şərh edilməsinə dair” Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Məhkəməsi Plenumunun 20 may 2011-ci il tarixli Qərarına müvafiq olaraq xuliqanlıq cinayətinin motivi təqsirkarın qeyri-müəyyən şəxslər dairəsinin şüurunda özünün müstəsna şəxsiyyət olduğunu və başqalarından əsaslı surətdə fərqləndiyini təsdiq etməkdir. Bu cinayətin subyektiv cəhətini birbaşa qəsd təşkil edir. Təqsirkar öz hərəkətləri ilə cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik göstərərək ictimai qaydanı kobud şəkildə pozduğunu dərk edir, bu hərəkətləri nəticəsində zərərçəkmişin sağlamlığına zərər vurula biləcəyini, yaxud özgənin əmlakının məhv ediləcəyi və ya zədələncəyini qabaqcadan görür və bunu arzu edir. Xuliqanlıqın subyektiv cəhətinin mütləq şərti bu cinayətin motividir. Bilərəkdən özünü ictimai qaydaya qarşı qoymağa cəhd etmək, gücünü nümayiş etdirmək, qalmaqla salmağa meyillilik,

ədəbsizliyin qarşısını almağa cəhd edən ayrı-ayrı şəxslərdən qisas almaq motivin əsasını təşkil edir.

Eyni zamanda, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun “B.Yusifovanın şikayəti üzrə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Cinayət işləri və inzibati hüquqpozmalara dair işlər üzrə məhkəmə kollegiyasının 2005-ci il 7 mart tarixli qərarının Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və qanunlarına uyğunluğunun yoxlanılmasına dair” 17 fevral 2006-cı il tarixli qərarında göstərilir ki, təqsirkarın ictimai qaydanı kobud surətdə pozmaq və cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik ifadə etmək niyyətinin olduğu müəyyənləşdirilməyibsə, əməl xuliqanlıq kimi qiymətləndirilə bilməz.

Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun həmin qərarına görə, eləcə də Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun “Xuliqanlıq işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında” 23 mart 2004-cü il tarixli 1 sayılı Qərarında da (3-cü bəndində) qeyd olunduğu kimi, ictimai qaydanı kobud surətdə pozmadan və cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik göstərmədən ailədə, mənzildə, qohumlar arasında şəxsi münasibətlər zəminində, intiqam hissi ilə törədilən, o cümlədən zərərçəkən şəxsin təşəbbüsü ilə başlamış mübahisə və ya dava-dalaş gedişində döymə, sağlamlığa zərər vurma, əmlakı dağıtma və bu kimi sair hərəkətlər xuliqanlıq kimi qiymətləndirilmir və bunun üçün əsaslar olduqda, əməl Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin şəxsiyyət əleyhinə olan, yaxud da başqa cinayətlərə görə məsuliyyət nəzərdə tutan müvafiq maddələri ilə tövsif olunur.

Ali Məhkəmənin Plenumunun “Xuliqanlıq işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında” qərarında həmçinin izah olunmuşdur ki, “məhkəmələr xuliqanlıq cinayətini xuliqanlıq niyyətilə törədilən qəsdən sağlamlığa ağır və ya az ağır zərər vurma cinayətlərindən fəqləndirərkən nəzərə almalıdırlar ki, xuliqanlıq niyyəti konkret cinayətin motivi kimi özünü büruzə verdiyi halda, xuliqanlıq əməli təqsirkarın təhlükəli davranışıdır” (qərarın 5-ci bəndi).

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Plenumunun “xuliqanlıq niyyəti”nə dair hüquqi mövqeyi isə “Qəsdən adam öldürmə işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında” 12 dekabr 2002-ci il tarixli Qərarında əksini tapmışdır.

Həmin Plenum qərarının 6-cı bəndində deyilir: “qəsdən adam öldürmə o vaxt CM-in 120.2.2-ci maddəsi ilə (xuliqanlıq niyyəti ilə adam öldürmə) tövsif olunmalıdır ki, təqsirkar davranışı ilə ictimai qaydalara və hamı tərəfindən qəbul olunmuş əxlaq normalarına açıq etinasızlıq göstərməklə, özünü ətrafdakılara qarşı qoymaqla cinayət törədir (məsələn, heç bir səbəb olmadan, yaxud hər hansı bəhanə ilə başqasını həyatdan məhrum etmək)”.

İstinad olunan qərarlarda xuliqanlıq cinayətinə və xuliqanlıq niyyətinə verilmiş təfsirlərdən irəli gələn mənaya görə əgər təqsirkarın hərəkətlərini özünün şəxsiyyətini başqa şəxsin (şəxslərin) şəxsiyyətinin fəvqündə qoymaq, ona (onlara) qarşı aşkar hörmətsizlik ifadə edərək eqoizmini nümayiş etdirmək, ümumqəbuledilmiş davranış qaydalarını, əxlaq normalarını pozmaq, həmin qayda və normalara etinasızlıq göstərmək kimi niyyətlər deyil, şəxsi ədavət, o cümlədən zərərçəkənin səhv əməlləri və yaxud bəhanə olmayıb, təqsirkar tərəfindən ağlabatanlıqla səhv əməllər kimi qəbul edilən

davranışı şərtləndiribse, əməl xuliqanlıq motivi ilə törədilmiş cinayət (o cümlədən, xuliqanlıq) kimi qiymətləndirilməməlidir.

Odur ki, Cinayət Məcəlləsinin cinayət məsiliyyətinin əsaslarını təsbit edən 3-cü maddəsinə, Cinayət-Prosessual Məcəllənin 21-ci maddəsində təsbit edilmiş təqsirsizlik prezumpsiyası prinsipinə, sübut etməyə dair normaları əks etdirən 139, 143-146-cı maddələrinin tələblərinə əsasən şəxsi Cinayət Məcəlləsinin 221-ci və yaxud xuliqanlıq niyyəti ilə törədilən həyat və sağlamlıq əleyhinə cinayətləri nəzərdə tutan maddələri ilə təqsirli bilmək üçün yuxarıda qeyd olunan (cinayət tərkiblərinin obyektiv və subyektiv əlamətləri olub müvafiq ittihamlar üzrə sübut etmə predmetini təşkil edən) hallar onların mövcud olması barədə yekun nəticəyə gəlmək üçün kifayət edən, lazımcıca yoxlanılmış, mənsubiyyəti, mümkünlüyü, mötəbərliyi üzrə qiymətləndirilmiş sübutların məcmusu ilə təsdiq olunmalıdır.

Lakin, Ali Məhkəmənin Cinayət kollegiyası tərəfindən çıxarılmış qərarların təhlili onu göstərir ki, bəzən ibtidai istintaq orqanları tərəfindən şəxslərə qarşı əsassız olaraq xuliqanlıq cinayətini və yaxud xuliqanlıq niyyəti ilə digər cinayətləri törətmələri barədə ittihamlar irəli sürülür, birinci və yaxud apellyasiya instansiyası məhkəmələri isə belə ittihamlar üzrə cinayət işlərinə baxılması zamanı işin mühüm əhəmiyyətli faktiki hallarının tam, hərtərəfli və obyektiv araşdırılmasını təmin etmir, ibtidai istintaq orqanlarının əməlin hüquqi tövsifi üzrə nəticələrinin düzgünlüyünü kifayət qədər yoxlamır, məhkəmədə baxılmış sübutlardan irəli gələn faktiki hallara müvafiq olmayan hüquqi nəticələrə gəlir, bu da son nəticədə maddi və prosessual normaların tələblərinə, onların təfsiri üzrə Konstitusiyaya Məhkəməsinin və Ali Məhkəmənin Plenumlarının hüquqi mövqələrinə uyğun olmayan məhkəmə qərarlarının çıxarılmasına, onların apellyasiya və kassasiya qaydasında ləğv edilməsinə və yaxud dəyişdirilməsinə səbəb olur.

Aparılmış təhlil nəticəsində müəyyən edilən çatışmazlıqlar əsasən aşağıdakı pozuntularda özünü göstərmişdir.

1) Bəzi hallarda xuliqanlıq cinayətinə dair ittiham təqsirləndirilənin “ictimai qaydanı kobud surətdə pozan, cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik ifadə edən” qərəzli hərəkətlər törətməsi kimi Cinayət Məcəlləsinin 221.1-ci maddəsinin dispozisiyasından köçürülmüş ifadələrlə təsvir edilir, cəmiyyətə açıqca hörmətsizliyin, ictimai qaydanın pozuntusunun nədən ibarət olması, pozuntunun məhz kobud olmasına dəlalət edən hallar isə ittihamda və yaxud məhkəmələrin hökmdə (yekun qərarında) müəyyən edilmiş saydıqları xuliqanlıq cinayətinin təsvirində əks etdirilmir. Və yaxud ictimai qaydanın kobud şəkildə pozulduğunu, cəmiyyətə açıqca hörmətsizliyin ifadə olunduğunu, digər mühüm halları təsdiq edən, o cümlədən ictimai qaydanın kobud pozuntusunun baş verməsinə, cəmiyyətə qarşı açıqca hörmətsizliyinin ifadə edilməsinə dəlalət edən hal kimi zor tətbiq etmənin və yaxud digər qərəzli hərəkətlərin ictimai yerdə (başqalarının gözü qarşısında) törədilməsinə istinad edildiyi hallarda belə müvafiq sübutlar gətirilmir, sübutlar bazası müstəsna olaraq münaqişə tərəfləri ilə (təqsirləndirilən və zərərçəkmiş şəxslə, və yaxud onların tərəfində çıxış edən qohumları ilə) məhdudlaşır.

Məsələn, **D.D.D.nun** Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 127.2.3 və 221.2.1-ci maddələri ilə təqsirləndirilməsinə dair ibtidai istintaq orqanının irəli sürdüüyü ittihamda D.D.D.nun zor tətbiq etməsi (başı ilə zərərçəkmiş şəxsin sifət nahiyəsindən bir zərbə vurması və daha sonra sağlamlığa zərər vurmayan xəsarətlər yetirməsi) göstərilərsə də, xuliqanlıq cinayətinin mövcudluğunu şərtləndirən digər zəruri əlamətlər şablon ifadələrlə, o cümlədən CM-in 221.1-ci maddəsindən götürülmüş “ictimai qaydanın kobud şəkildə pozulması”, “cəmiyyətə açıqca hörmətsizliyin ifadə olunması” kimi müddəlarla təsvir edilmiş, D.D.D.nun hərəkətinin konkret şəxsə yönəlmiş qəsd olmayıb cəmiyyətə qarşı yönəlməklə - açıqca hörmətsizlik etməsinin, habelə ictimai qaydanı kobud şəkildə pozmasının nədə ifadə olunması isə ittihamda göstərilməmişdir. Məhkəmə baxışında da belə hallar müəyyən edilmədiyindən və D.D.D.nun xuliqanlıq niyyəti ilə deyil, borc münasibətlərindən törəyən əvvəlcədən pozulmuş şəxsi münasibətlər zəminində zərərçəkmiş şəxsə az ağır və daha sonra sağlamlığa zərər vurmayan xəsarətlər yetirməsi müəyyən edildiyindən, birinci instansiya məhkəməsinin hökmü ilə D.D.D.nun əməllərinin hüquqi tövsifi Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 127.2.3 və 221.2.1-ci maddələrindən 127.1-ci maddəsinə dəyişdirilmiş, ittiham tərəfinin hökmü mübahisələndirməsinə baxmayaraq, həmin hökm Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının qərarı ilə, apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarı isə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının qərarı ilə dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

N.N.N.nun S.S.S.nun Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 221.3-cü maddəsi ilə təqsirli bilinmələrinə dair cinayət işində də Ali Məhkəmənin Cinayət Kollegiyası öz qərarı ilə apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarını ləğv edib, cinayət işini yenidən baxılması üçün apellyasiya instansiyası məhkəməsinə göndərərkən digər pozuntularla yanaşı həm də ona əsaslanmışdır ki, N.N.N.nin S.S.S.ə “birlikdə ictimai qaydanı hansı şəkildə pozması, onların ictimai qaydanın kobud şəkildə pozulmasına dəlalət edən hərəkətlərinin nədə ifadə olunması həm N.N.N.yə elan olunmuş ittihamda, həm də onun barəsində birinci və apellyasiya instansiyası məhkəmələri tərəfindən çıxarılmış hökmlərdə əksini tapmamış və həm ibtidai araşdırma orqanı, həm də məhkəmələr yalnız CM-nin 221.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş xuliqanlıqın obyektiv cəhətinə aid olan əlamətləri sadalamaqla kifayətlənərək bu əlamətlərin hansı sübutlarla təsdiq olunmasını göstərməmiş, bununla bağlı heç kim dindirilməmiş və başqa sübutlar əldə edilməmişdir”.

H.H.H.nun birinci instansiya məhkəməsinin hökmü ilə Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 221.3-cü maddəsi ilə məhkum edilməsinə dair cinayət işi üzrə isə ittihamda və məhkəmələrin müəyyən edilmiş saydıqları işin faktiki hallarının təsvirlərində H.H.H.un “çox sayda insanların toplaşdığı” yerdə, onlara məhəl qoymadan zərərçəkmiş şəxs İ.İ.İ.na zor tətbiq etməklə, o cümlədən əlləri ilə vurmaqla və bıçaqla zərbə endirməklə ictimai qaydanı kobud şəkildə pozması qeyd olunduğu halda, ibtidai istintaq orqanı dindiridiyi şəxslərin dairəsini müstəsna olaraq zərərçəkmiş şəxs İ.İ.İ.un özü və onun qohumları (qardaşı, anası və qardaşı arvadı ilə) məhdudlaşdırmış, həmin “çox sayda” kənar insanlardan bir nəfərini belə müəyyən etməmiş və dindirilməsi üçün məhkəməyə təqdim etməmişdir. Həmçinin, ittihamda istinad olunan bıçaq da maddi sübut kimi götürülməmiş, onun mövcudluğunu (H.H.H. tərəfindən istifadə edildiyini) göstərən

(zərərçəkmiş və onun qohumlarının ifadələrindən başqa) digər sübutlar məhkəməyə təqdim olunmamışdır. Lakin, birinci və apellyasiya instansiyası məhkəmələri də işin qeyd olunan vəziyyəti ilə qane olmuş və həmin çatışmazlıqlara baxmayaraq H.H.H.u Cinayət Məcəlləsinin 221.3-cü maddəsi ilə təqsirli bilməmişlər. Nəticədə, təsvir edilən nöqsanlar digər pozuntularla birlikdə götürülməklə məhkumun kassasiya şikayətinə baxan Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyası tərəfindən Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının qərarının ləğv edilməsini və cinayət işinin apellyasiya instansiyası məhkəməsində yeni məhkəmə baxışına təyin edilməsini şərtləndirmişdir.

2) Təhlil zamanı həmçinin müəyyən edilmişdir ki, bir sıra hallarda xuliqanlıq cinayətinin və xuliqanlıq niyyəti ilə törədilən cinayətlərin subyektiv cəhətinə aid olub belə cinayətlər üçün zəruri əlamət kimi çıxış edən “xuliqanlıq niyyəti” mövcud olmadığı və təqsirləndirilən şəxsin şüuru ilə ictimai qaydaya qəsd edilməsi, cəmiyyətə qarşı açıqca hörmətsizliyin göstərilməsi əhatə olunmadığı, təqsirkarın hərəkətlərini konkret zərərçəkmiş şəxslə onun arasında olan şəxsi münasibətlər şərtləndirdiyi halda, əməl xuliqanlıq və yaxud xuliqanlıq niyyəti ilə törədilən həyat və sağlamlıq əleyhinə olan cinayətlər kimi tövsif edilir.

Halbuki, belə hallarda, xüsusilə də mübahisə və yaxud dalaşma zərərçəkmiş şəxsin təşəbbüsü ilə başladığında, münaqişəyə onun özünün hüquqa zidd hərəkətləri səbəb olduqda, şəxs belə zərərçəkmişə qarşı xuliqanlıq niyyəti ilə hərəkət etməkdə və belə əlamətlə müşayiət olunan cinayətin törədilməsində təqsirləndirilə bilməz.

Məsələn, **R.R.R.nun və G.G.G.nun** barəsində olan cinayət işində birinci instansiya məhkəməsinin hökmünə və bu hökmün dəyişdirilmədən saxlanılmasına dair Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının qərarına əsasən R.R.R.un Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 221.3 və 127.2.3-cü maddələri ilə, G.G.G.un isə Cinayət Məcəlləsinin 221.3-cü maddəsi ilə təqsirli bilinmələrinə G.G.G.nun tarixdə saat 17 radələrində Sabirabad rayonunun Nizami kəndində bel ilə qardaşı oğlu C.C.C.nun başından bir dəfə zərbə vurub, qəsdən ona sol təpə nahiyəsində sağlamlığa yüngül zərər verməyə aid bədən xəsarəti yetirməsi, R.R.R.nun isə yabanın metal hissəsi ilə arxası üstə yerə yıxılmış əmisi T.T.T.nun sol qoluna və sol əlinə zərbələr vurub, qəsdən ona həyat üçün təhlükəli olmayan, lakin sağlamlığın uzun müddətə pozulmasına səbəb olan sağlamlığa az ağır zərər verməyə aid bədən xəsarətləri yetirməsi və bu hərəkətlərin məhkəmələr tərəfindən cəmiyyətə qarşı açıqca hörmətsizlik ifadə edən, ictimai qaydanı kobud şəkildə pozan əməllər kimi səciyyələndirilməsi əsas olmuşdur.

Lakin, cinayət işinə kassasiya qaydasında baxılması nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, məhkumlar G.G.G. və R.R.R.ə onların qohumları olan zərərçəkmiş şəxslər arasında uzun müddət torpaq sahəsi ilə bağlı mübahisə və bundan irəli gələn münaqişəli vəziyyət olmuş və qeyd olunan zorakı hərəkətlərin törədilməsini də həmin şəxsi münasibətlər şərtləndirmiş, müvafiq olaraq da G.G.G.un və R.R.R.un qəsdini müstəsna olaraq zərərçəkmiş şəxslərə xəsarətlərin yetirilməsinə yönəlmiş, onların qəsdini ilə cəmiyyətə açıqca hörmətsizliyin ifadə olunması, ictimai qaydanın kobud şəkildə

pozulması əhatə olunmamış, lakin məhkəmələr bu xüsusatlara diqqət yetirmədikləri üçün məhkumların əməllərində xuliqanlıq motivinin olmamasını və ictimai qaydaya qəsd edilmədiyini də nəzərlərindən qaçırmışlar.

Qeyd olunan hallara görə Ali Məhkəmənin Cinayət kollegiyası öz qərarı ilə əməlinə cinayət tərkibi olmadığından R.R.R. barəsində Cinayət Məcəlləsinin 221.3-cü maddəsi ilə cinayət işi üzrə icraata xitam vermiş, onun zərərçəkmiş şəxsin sağlamlığına qəsdən az ağır zərərin vurulmasından ibarət olan əməlinin hüquqi tövsifini Cinayət Məcəlləsinin 127.2.3-cü maddəsindən 127.1-ci maddəsinə, G.G.G.nun əməlinin hüquqi tövsifini isə Cinayət Məcəlləsinin 221.3-cü maddəsindən həmin Məcəllənin 128-ci maddəsinə dəyişmiş və cinayət məsuliyyətinə cəlb etmə müddəti keçdiyindən onlara cəza təyin etməmişdir.

B.B.B.nun birinci instansiya məhkəməsinin hökmünə və Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının qərarına əsasən Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 29,120.2.2-ci maddəsi ilə təqsirli bilinməsinə dair cinayət işində də məhkəmələr eyni xarakterli pozuntuya yol verdikləri üçün Ali Məhkəmənin Cinayət kollegiyasının qərarı ilə B.B.B.un əməlinin hüquqi tövsifi Cinayət Məcəlləsinin 29,120.2.2-ci maddəsindən 29,120.1-ci maddəsinə dəyişdirilmişdir.

Həmin işdə birinci və apellyasiya instansiyası məhkəmələri B.B.B.da faktiki olaraq ər-arvad kimi yaşadığı Ş.Ş.Ş.nı öldürmək məqsədinin sonuncunun onunla ər-arvad münasibətlərini davam etdirməkdən imtina etməsinə görə yarandığını işin həqiqi halı kimi müəyyən etsələr də, bu faktla uzlaşmayan hüquqi nəticə çıxarıb, B.B.B.un qeyd olunan halı bahənə kimi istifadə etməsi və Ş.Ş.Ş.nı xuliqanlıq niyyəti ilə öldürməyə cəhd etməsi kimi yanlış qənaətə gəlmişlər. Kassasiya instansiyası məhkəməsi həmin pozuntunu əməlin hüquqi tövsifində buraxılmış səhv kimi qiymətləndirmiş və məhkəmə qərarlarını dəyişdirməklə səhvi aradan qaldırmışdır.

2.1) Bəzi hallarda xuliqanlıq niyyəti müəyyən olunmadan şəxsin əsassız olaraq xuliqanlıq və yaxud bu niyyətlə törədilən digər cinayətə görə təqsirli bilinməsi ondan irəli gəlir ki, ibtidai istintaq orqanları və məhkəmələr hansı halların şəxsi ictimai təhlükəli əməli törətməyə sövq etməsinə (hərəkətverici amil rolunu nə kimi halların oynadığına) lazımi əhəmiyyət vermədən və təqsirləndirilənin şəxsiyyətini, əvvəlki davranışını, o cümlədən hadisəyə qədər sosial əlaqələrində hamılıqla qəbul edilmiş qaydalara, ictimai dəyərlərə münasibətini öyrənmədən, müstəsna olaraq zahiri əlamətlərdən, xüsusilə də hadisənin ictimai yerdə baş verməsindən, hadisə yerinə kənar şəxslərin toplaşmasından, hadisənin digərlərinin gözləri qarşısında baş verməsindən çıxış etməklə, əməli xuliqanlıq və yaxud xuliqanlıq niyyətilə törədilən digər cinayət kimi qiymətləndirirlər (halbuki, zor tətbiq etməklə, zor tətbiq etmə hədəsi, əmlakın məhv edilməsi və yaxud zədələnməsi ilə müşayiət edilən hadisənin digərlərinin gözləri qarşısında baş verməsi, hadisə ilə əlaqədar həmin yerə kənar adamların toplaşması özü-özlüyündə əməlin xuliqanlıq niyyəti ilə törədilməsini şərtləndirən hallar deyil və əməlin hüquqi tövsifinə təsir göstərən digər hallarla birlikdə götürülməklə nəzərdən keçirilməlidir).

Məsələn, Ali Məhkəmənin Cinayət kollegiyasında baxılmış, birinci instansiya məhkəməsinin hökmü ilə Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 221.3-cü maddəsi ilə məhkum edilmiş **T.T.T.nin, X.X.X.nin və O.O.O.nin** barəsində olan cinayət işində birinci instansiya məhkəməsi və öz qərarı ilə hökmü dəyişdirilmədən saxlamış Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyası hadisənin kənar şəxslərin gözləri önündə baş verməsinə cinayətin xuliqanlıq kimi tövsifini şərtləndirən hal kimi istinad edərkən ona əhəmiyyət verməmişlər ki, zərərçəkmişlərlə O.O.O. və onu müdafiə edən T.T.T. və X.X.X. arasında əvvəlcədən hadisənin baş verdiyi torpaq sahəsinin mənsubiyyəti məsələsi ilə əlaqədar münaqişəli vəziyyət olmuş, hadisə günü də eyni səbəbdən, yəni zərərçəkmişlər həmin sahədə iş görmək istədiklərinə, təqsirkarlar isə bu sahəyə özlərinin daha üstün hüquqlarının olmasına dair gümanlarından çıxış etməklə zərərçəkmişlərin qarşısını almağa çalışdıqlarına görə, tərəflər arasında mübahisə baş vermiş və mübahisənin gedişində O.O.O., T.T.T., X.X.X. zərərçəkmişlərin sağlamlığına zərər vurmayan xəsarətlər yetirməklə onları döymüş və zərərçəkmiş B.B.B.ə məxsus "OKA" markalı avtomobili daşlarla zədələyərək ona 165 manat dəyərində ziyan vurmuş, yəni hadisə onların arasında əvvəldən yaranmış şəxsi münasibətlər zəminində baş vermişdir. Eyni zamanda, məhkəmələr O.O.O.nin, T.T.T.nin, X.X.X.nin hansı niyyətlə hərəkət etmələrinin (onların davranışının xuliqanlıq kimi alçaq niyyətlə şərtləndirilib-şərtləndirilməməsinin) müəyyən edilməsi baxımından mühüm əhəmiyyət daşımasına baxmayaraq, təqsirləndirilənlərin şəxsiyyətlərini səciyyələndirən hallara, o cümlədən qadınlar və Kəlbəcər rayonundan məcburi köçkünlər olmalarına, yaşayış yerlərindən müsbət xarakterizə olunmalarına, onlardan O.O.O.nin və T.T.T.nin orta məktəbdə müəllimə işləmələrinə, T.T.T.nin və X.X.X.nin evli, birincinin himayəsində iki, digərinin isə üç azyaşlı uşaqlarının olmasına əhəmiyyət verməmişlər.

Ali Məhkəmənin Cinayət kollegiyasının həmin iş üzrə qəbul etdiyi qərarında qeyd olunmuşdur ki, T.T.T.ni, X.X.X.ni və O.O.O.ni cinayətə sövq edən amil müstəsna olaraq torpaq sahəsi üstündə zərərçəkmişlərlə münaqişədən törəyən şəxsi münasibətlər olub, məqsədləri də yalnız zərərçəkmişləri döymək, əmlakı zədələmək olduğundan, yəni cinayətkar qəsdləri məhz bu məqsədlərin realizə edilməsinə yönəlib, ictimai qaydanın kobud şəkildə pozulmasını və ya cəmiyyətə açıqca hörmətsizliyin ifadə olunmasını əhatə etmədiyindən, hadisəni kənar şəxslərin müşahidə etməsi T.T.T.nin, X.X.X.nin və O.O.O.nin hərəkətlərinin hüquqi təbiətini dəyişən, bu hərəkətləri şəxsin sağlamlığına, başqasının mülkiyyətinə qarşı yönəlmiş cinayətdən xuliqanlıqqa çevirən hal olaraq qəbul edilə bilməz.

Kassasiya kollegiyası xuliqanlıq digər zorakılıqla, əmlakın məhv edilməsi, zədələnməsi ilə müşayiət olunan cinayətlərdən və yaxud ictimai qaydanın pozulmasına səbəb olan bənzər vəziyyətlərdən fərqləndirilməsinin zərurətini vurğulayaraq qeyd etmişdir ki, əslində bir çox cinayətlər, (hətta ehtiyatsızlıqdan belə törədilən yol hərəkəti, texniki təhlükəsizlik qaydalarının pozulması kimi əməllər belə) ictimai yerlərdə, məsələn küçədə, idarə və müəssisələrdə törədildikdə həmin yerdə çox sayda insanların toplaşmasına, nəticə etibarlı ilə ictimai qaydanın - nəqliyyatın, idarə və müəssisələrin normal iş rejiminin pozulmasına səbəb ola bilər.

Və yaxud şəxsə qarşı zor tətbiq edilməsi, hədə-qorxunun işlədilməsi, zərərçəkmişin əmlakının zədələnməsi, məhv edilməsi kimi hərəkətlərdə ifadə olunmuş cinayətlər, bu cinayətlərin obyektini cinayət qanunu ilə qorunan başqa hüquq münasibətlərinin təşkil etməsinə baxmayaraq, həm də ümumqəbuledilmiş davranış modelinin, cəmiyyətdə insanlar arasında bərqərar olunmuş birgəyaşayış qaydalarının pozuntuları kimi də şərh edilə bilərlər, nə qədər ki, istənilən qəsdən törədilmiş cinayət cəmiyyətdə təşəkkül tapmış birgəyaşayış qaydalarından, ümumqəbuledilmiş normalardan kənara çıxma, onlara etinasızlığın təzahürü kimi özünü göstərir.

Lakin, bu iki qrup halların heç birində ictimai qaydanın pozulması, cəmiyyətə hörmətsizliyin ifadə olunması təqsirkarın qəsdinin yönəldiyi obyekt kimi çıxış etmirsə, xuliqanlıqda təqsirkar şəxsin qərəzli hərəkətləri məhz ictimai qaydanın kobud şəkildə pozulmasına, cəmiyyətə açıqca hörmətsizliyin ifadə olunmasına yönəldilmiş olur.

Lakin, bu onu da demək deyil ki, xuliqanlıqda ictimai qaydanın pozulması mütləq şəkildə hansısa real nəticələrdə, misal üçün iaşə obyektinin, digər müəssisənin fəaliyyətinin, nəqliyyatın hərəkətinin müvəqqəti dayandırılmasında, başqa cür pozulmasında özünü göstərməlidir.

Xuliqanlıq formal tərkibli cinayət olduğundan və başa çatmış cinayət tərkibinin mövcud olması üçün ictimai təhlükəli nəticələrin baş verməsi tələb olunmadığından, kifayətdir ki, təqsirkar qərəzli hərəkətlərinin (digər şəxsə zor tətbiq etməsinin, zor tətbiq etməklə hədələməsinin, özgə əmlakını məhv etməsinin və yaxud zədələməsinin) xuliqanlıq kimi alçaq niyyətdən, yəni məhz ictimai qaydanı pozmaq istəyindən, bu qaydalara etinasızlığından, cəmiyyətin qəbul etdiyi dəyərlərə hörmətsizliyindən irəli gəlidiyini dərk etsin və məhz bu şəkildə (özünün ictimai qaydalardan, cəmiyyətin təqdir etdiyi dəyərlərdən üstün olduğunu nümayiş etdirməklə) şəxsə qarşı zor tətbiq etməsinin, zor tətbiq etməklə hədələməsinin, özgə əmlakını məhv etməsinin və yaxud zədələnməsini arzu etsin (belə olan halda, təqsirkarın qərəzli hərəkətləri xuliqanlıq niyyətindən irəli gəlməklə xaraktercə də, yəni özü–özlüyündə ictimai qaydaları pozan və cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik ifadə edən məzmun daşdığından, təqsirkarın əməlində xuliqanlıq cinayətinin tərkibini şərtləndirən bütün zəruri əlamətlər mövcud olur).

Bu səbəbdən (yəni, əgər təqsirkarın qərəzli hərəkətləri xuliqanlıq motivindən irəli gəlsə və xaraktercə ictimai qaydanın, hamılıqla qəbul edilmiş davranış qaydalarının kobud şəkildə pozulması, cəmiyyətə qarşı açıqca hörmətsizliyin ifadə edilməsi kimi təzahür edirsə) vacib deyil ki, əməl ictimai yerdə, başqalarının gözü qarşısında törədilsin.

Kassasiya kollegiyası yuxarıda şərh edilən və digər hallara görə T.T.T.nin, X.X.X.nin və O.O.O.nin cinayət əməllərinin hüquqi tövsifini Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 221.3-cü maddəsindən 132-ci maddəsinə dəyişib, qeyd olunan maddənin Məcəllədən çıxarılması ilə əlaqədar - Azərbaycan Respublikası CPM-in 39.1.11-ci maddəsinə əsasən onların barəsində cinayət işi üzrə icraata xitam vermişdir.

2.2) Qərarların təhlili xuliqanlıq motivinin yanlış olaraq müəyyən edilməsinə səbəb olan hal kimi həmçinin onu aşkara çıxarmışdır ki, bəzən ibtidai istintaq orqanı və məhkəmələr şəxsi xarakterli konkret səbəbin olmasına baxmayaraq bunu

“əsaslı səbəbin olmaması” kimi qiymətləndirib, Konstitusiya Məhkəməsinin və Ali Məhkəmənin Plenum qərarlarında xuliqanlıq niyyətinə dəlilət edən “səbəbsiz” və “cüzi səbəbin bəhanə edilməsi” kimi, əslində təqsirkarın öz əməllərinə subyektiv münasibətini xarakterizə edən formulələri, “əsaslı səbəbin olmaması” kimi artıq təqsirləndirilən şəxsin deyil, icraatı aparan şəxsin özünün cinayətə səbəb olmuş halı nə cür dəyərləndirdiyini (məhz özünün nəzərdən keçirdiyi dəyərlər kontekstində bu və ya digər səbəbin təqsirkarın sonrakı hərəkətlərinə nə dərəcədə əsas verib-vermədiyini) göstərən formulə ilə əvəz edirlər. Anlayışların bu şəkildə “əvəzləşdirilməsi” isə icraatı aparan orqanlara həddindən artıq geniş mülahizə sərbəstliyi verməklə təqsirkarın hərəkətlərini şərtləndirən istənilən səbəbi müstəsna olaraq özünün “süzgəcindən” keçirərək “əsaslı olmayan səbəb” və ya “cüzi səbəb” kimi qiymətləndirməyə, təqsirkarın öz hərəkətlərinə və onun nəticələrinə subyektiv münasibətini isə (hətta mübahisə zərərçəkmiş şəxsin özünün təşəbbüsü ilə başladığı hallarda belə) nəzərə almamağa imkan yaradır.

Təhlil zamanı nəzərdən keçirilmiş **S.S.S.nun** birinci instansiya məhkəməsinin hökmünə və Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının qərarına əsasən Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 127.2.3, 221.3 və 228.1-ci maddələri ilə təqsirli bilinməsinə dair cinayət işində məhz belə xarakterli pozuntuya yol verilmişdir.

Belə ki, cinayət təqibi orqanı tərəfindən irəli sürülmüş və birinci, apellyasiya instansiyası məhkəmələrinin razılaşdıqları ittihama görə S.S.S. onun **həyat yoldaşı haqqında L.L.L.un nalayiq sözlər işlətməsini özünə bəhanə gətirib** özü ilə qanunsuz saxladığı lüləsi qısaldılmış tüfəngi götürüb tanışının idarə etdiyi avtomobildə saat 22 radələrində L.L.L.un yaşadığı M.M.M. qəsəbəsi, yeni yaşayış sahəsindəki küçəyə gəlmiş, L.L.L.u küçəyə çağırırdıqdan sonra orada ictimai qaydanı kobud surətdə pozub, cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik ifadə edən, vətəndaşlar üzərində zor tətbiq olunması ilə müşayiət edilən qərəzli xuliqanlıq hərəkətləri edərək, L.L.L.a xuliqanlıq niyyəti ilə qəsdən bir dəfə silah qismində tətbiq etdiyi həmin tüfəngdən atəş açmaqla ona hər iki budun odlu silah yaraları ilə nəticələnən və sağlamlığın uzun müddətə pozulmasına səbəb olan az ağır dərəcəli bədən xəsarətləri yetirməklə xuliqanlıq etmişdir.

S.S.S.un əməllərinin hüquqi tövsifi ilə razılaşmayan Ali Məhkəmənin Cinayət kollegiyası öz qərarında S.S.S.un hətta avtomobilindən düşmədən belə (qapının şüşəsini endirməklə) zərərçəkmiş şəxsə bir atəş açıb dərhal da hadisə yerindən getməsi ilə faktiki olaraq ictimai qaydanın kobud şəkildə pozuntusunun baş verməməsini və cəmiyyətə qarşı açıqca hörmətsizliyin ifadə olunmamasını əməlin xuliqanlıq və xuliqanlıq niyyəti ilə sağlamlığa az ağır zərər vurma kimi tövsif edilməsini istisna edən hallar olaraq qiymətləndirməklə yanaşı, məhkəmələrin işin faktiki hallarından düzgün hüquqi nəticələr çıxarmadıqlarını göstərən xüsusatlar kimi həmçinin onu vurğulamışdır ki, “hadisənin bu cür inkişaf etməsi S.S.S.un cinayətkar əməlinin xuliqanlıq niyyətindən irəli gəlmədiyini, şəxsi münasibətlər zəminində törədildiyini göstərir”, “ibtidai istintaq orqanının və məhkəmələrin L.L.L.un təqsirkarın həyat yoldaşı haqqında nalayiq ifadələr işlətməsini sonuncunun cinayətkar hərəkətlərini şərtləndirən xüsusat kimi deyil, bəhanə kimi qiymətləndirmələri isə aşkar surətdə faktlarla, adi müşahidəçinin dəyərləndirilməsi ilə uzlaşmayan qənaət, subyektiv mülahizə kimi çıxış edir”.

Cinayətkar hərəkətlərin faktik məzmunu və xuliqanlıq niyyətinin olmaması isə, məhkəmə kollegiyasının qənaətinə görə, S.S.S.un ictimai-təhlükəli qəsdinin ictimai qaydanın kobud surətdə pozulmasına və cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik ifadə olunmasına deyil, müstəsna olaraq zərərçəkmiş L.L.L.a qarşı, onun sağlamlığına zərərin vurulmasına yönəldiyini, yeni xuliqanlıq cinayətinin tərkibi ilə ehtiva olunan əsas obyektə (ictimai qaydaya) zərərin vurulmadığını göstərir.

Təsvir edilən hallardan çıxış edən Ali Məhkəmənin Cinayət kollegiyası öz qərarı ilə Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının S.S.S.nun barəsində olan qərarını dəyişdirərək, onun əməllərini Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 127.3.3 və 221.3-cü maddələrindən 127.1-ci maddəsinə tövsif etmişdir.

E.E.E.nun barəsində olan cinayət işində isə o, birinci instansiya məhkəməsinin hökmü və Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının qərarı ilə Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 126.2.4-cü maddəsi ilə ona görə təqsirli bilinmişdir ki, zərərçəkmiş F.F.F.nu xuliqanlıq niyyəti ilə, yeni onun razılığı olmadan bacısı I.I.I. ilə birgə yaşayıb ailə qurmaq istəməsini bəhanə edərək üstündə gəzdirdiyi bıçaqla döş qəfəsinin sol tərəfindən qəsdən vuraraq həyat üçün təhlükəli olan sağlamlığa ağır zərər vuran xəsarətlər yetirmişdir.

E.E.E.un barəsində olan apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarını dəyişdirən Ali Məhkəmənin Cinayət kollegiyası öz qərarında cinayətin motivi ilə bağlı aşağı instansiya məhkəmələrinin hüquqi mövqelərinin işin həqiqi hallarından irəli gəlmədiyini və bu səbəbdən yanlış olduğunu əsaslandırarkən qeyd etmişdir ki, E.E.E. ifadəsində bildirmişdir ki, bacısı I.I.I.un 2 uşağının olmasına və F.F.F.dan bir neçə yaş böyük olduğuna görə F.F.F.in onun bacısı ilə evlənmək məqsədi ilə yaşamadığını güman etmiş və bu səbəbdən, eləcə də I.I.I.la F.F.F.in arasında olan həmin münasibətlərə görə başqalarının qınağına gəldiyi üçün F.F.F.i bacısı ilə birgə küçədə gördükdə bıçaqla vurmuşdur. Məhkəmələr isə E.E.E.un ifadəsini təkzib edən heç bir sübut nə hökmdə, nə də ki, apellyasiya məhkəməsinin qərarında gətirmədən, yeni CPM-in 353.2.2-ci maddəsinin ziddinə olaraq təqsirləndirilən şəxsin cinayətin xuliqanlıq motivi ilə deyil, şəxsi münasibətlər zəmində törədilməsinə dair dəlili qəbul etməkdən imtina etmişlər.

Halbuki, Cinayət kollegiyasının qənaətinə görə “kişi və qadının nikaha girməsilə ər-arvad münasibətlərinin yaranması ümumqəbuledilmiş davranış modeli olduğundan, E.E.E.un yaxından tanıdığı bir şəxsin - F.F.F.in nikahsız (həm də təqsirkarın düşüncəsinə görə yuxarıda təsvir edilmiş hallar üzündən belə niyyəti olmadan) onun bacısı ilə ər-arvad kimi yaşamasını səhv davranış kimi səciyyələndirməsi ağılabatan kimi qəbul edilməli olan subyektiv qiymətləndirmədir və açıq-aydın E.E.E.un cinayəti zərərçəkmişə qarşı olan şəxsi münasibəti zəminində törətdiyini göstərir.”

Bundan çıxış edən Cinayət kollegiyası birinci və apellyasiya instansiyası məhkəmələrinin E.E.E.un istinad etdiyi halları motivi formalaşdıran səbəb kimi deyil, “bəhanə” kimi qiymətləndirib, əslində cinayətin ciddi bir səbəb olmadan, yeni xuliqanlıq niyyəti ilə törədilməsi barədə nəticəyə gəlmələrini və təqsirkarın əməlinə CM-in 126.2.4-cü maddəsinə tətbiq etmələrini iş üzrə müəyyən olunmuş faktiki hallara uyğun gəlməyən

nəticə kimi qiymətləndirmiş və məhkumun əməlinin hüquqi tövsifini Cinayət Məcəlləsinin 126.2.4-cü maddəsindən 126.1-ci maddəsinə dəyişdirmişdir.

Məhkəmə qərarlarında cinayətin motivinin xarakterizə edilməsi üçün istifadə edilən “əsaslı səbəb olmadan” ifadəsinin qiymətləndirilməsinə bilavasitə həsr olunmuş müddəaları isə **K.K.K.nun** barəsində olan Ali Məhkəmənin Cinayət kollegiyasının qərarı əks etdirir.

Cinayət kollegiyası həmin qərarı ilə dövlət ittihamçısının K.K.K.in əməlinin hüquqi tövsifinin ittihamda göstərilən Cinayət Məcəlləsinin 120.2.2-ci maddəsindən (xuliqanlıq niyyəti ilə qəsdən adam öldürmədən) Cinayət Məcəlləsinin 120.1-ci maddəsinə (ağırlaşdırıcı əlamətlər olmadan qəsdən adam öldürməyə) dəyişdirilməsinə dair birinci və apellyasiya instansiyası məhkəmələrinin nəticələrini mübahisələndirən kassasiya protestini təmin etməmiş, birinci instansiya məhkəməsinin hökmünü və Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının qərarını əsaslı və qanuni məhkəmə aktları kimi qiymətləndirib onları dəyişdirilmədən saxlamışdır.

Həmin işdə K.K.K. ibtidai istintaq orqanı tərəfindən Cinayət Məcəlləsinin 120.2.2 və 228.4-cü maddələri ilə təqsirləndirilirdi ona görə ki, o, bacısı A.A.A.nın tanışı P.P.P.la münasibətlərinə hansı səbəbdən son qoymasını aydınlaşdırmaq üçün P.P.P.ə zəng etmiş, P.P.P.in “Gənclik” metro stansiyasının yaxınlığında görüş təyin etməsindən sonra saat 22 radələrində P.P.P.lə görüşüb onun avtomobilinə əyləşmiş, bir müddət avtomobillə gəzişdikdən sonra saat 23 radələrində “Bazar Store” ticarət mərkəzinin qarşısında yolun kənarında Rahib avtomobili saxlamış və hər ikisi avtomobildən düşmüş, K.K.K. P.P.P.dən bacısı A.A.A.dən niyə ayrılmaq istəməsini soruşmuş, P.P.P. evli olduğunu, övladı olduğuna görə arvadından boşana bilmədiyini bildirdikdə onların arasında mübahisə başlamış, “bu vaxt K.K.K. öz şəxsiyyətini digərlərinin şəxsiyyətindən üstün tutaraq, heç bir əsaslı səbəb olmadan” P.P.P.u qanunsuz olaraq üzərində gəzdirdiyi soyuq silahla - qatlanan ov tipli bıçaqla vurub “xuliqanlıq niyyəti ilə” qəsdən öldürmüşdür.

Cinayət kollegiyası ibtidai istintaq orqanının K.K.K.in onun bacısı ilə P.P.P.un arasında olan münasibətlərə görə P.P.P.la mübahisə edib mübahisənin gedişində sonuncunu qəsdən öldürməsindən cinayətin “heç bir əsaslı səbəb olmadan”, - “xuliqanlıq niyyəti ilə” törədilməsi haqqında nəticə çıxarmasını ziddiyyətli, yəni ittihamda təsvir edilmiş faktiki hallardan irəli gəlməyən hüquqi mövqe kimi qiymətləndirmiş və bu zaman xüsusilə onu qeyd etmişdir ki, “ittihamın təsvirindən aşkar surətdə görünən, əməlin yanlış tövsif edilməsinə gətirib çıxaran hal odur ki, ibtidai istintaq orqanı “əsaslı səbəb” və sadəcə “səbəb” anlayışlarını eyniləşdirmiş, “səbəb”in mövcud olub-olmaması barədə qənaətini ilk növbədə təqsirkar şəxsin baş verənlərə subyektiv münasibətinə görə formalaşdırmalı olduğunu nəzərdən qaçırmışdır.

Kollegiya insanı qəsdən həyatdan məhrum etməyə heç bir səbəb əsas vermədiyini üçün, hazırki işdə də cinayətin tövsifinin “əsaslı səbəb”in olub-olmaması ilə əlaqələndirilməsinə yersiz və qanunla uzlaşmayan yanaşma hesab etmişdir. Çünki, cinayət qanununun 120.2.2-ci maddəsi (Ali Məhkəmənin Plenumunun “Qəsdən adam öldürmə işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında” 12 dekabr 2002-ci il tarixli qərarının 6-cı bəndində izah edildiyi kimi) xuliqanlıq niyyətini “əsaslı səbəb”in olmaması ilə deyil,

təqsirkarın səbəbsiz olaraq hərəkət etməsi və yaxud cüzi səbəbi bahənə etməsi ilə əlaqələndirmişdir. Hazırki işin məhkəmələr tərəfindən müəyyən olunmuş hallarından, hətta ittihamın özündə belə təsvir olunmuş xüsusatlardan isə görünən odur ki, K.K.K. “səbəb” olmadan və yaxud nəyisə bahənə etməklə hərəkət etməmiş, onun subyektiv münasibətində zərərçəkmiş P.P.P.un A.A.A. ilə münasibətlərə son qoymasını bildirməsi və bundan irəli gələn mübahisə bahənə deyil, “əsl səbəb” kimi çıxış etməklə onu cinayət törətməyə sövq edən, təkanverici amil rolunu oynamışdır.

Zərərçəkmiş şəxsin hərəkətlərindən törəyən konkret səbəb olduğu və təqsirləndirilən şəxsin kriminal davranışının məhz bu səbəbdən irəli gəlməsi cinayət təqibi orqanı tərəfindən irəli sürülmüş ittihamda aydınlığı ilə göstəriləndiyi halda təqsirkarın əməlində xuliqanlıq niyyətinin əsassız olaraq müəyyən edildiyi daha bir iş **Q.Q.Q.nun** birinci instansiya məhkəməsinin hökmünə və Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının qərarına əsasən Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 126.2.1, 126.2.2, 126.2.4-cü maddələri ilə məhkum edilməsinə dair cinayət işidir.

Həmin işdə ibtidai istintaq orqanı, habelə birinci və apellyasiya instansiyası məhkəmələri Q.Q.Q. saat 06 radələrində Bakı şəhəri, Z.Z.Z prospektində yerləşən gecə klubunun qarşısında dilənən şəxsə “sənə nə olub” sualı ilə bir neçə dəfə müraciət etdiyinə görə zərərçəkmiş şəxs U.U.U.nun “ona irad tutub ünvanına nalayiq ifadələr işlətməklə sakitləşməsinə tələb etməsini” “cüzi səbəb” kimi qiymətləndirib, bundan sonra həmin “cüzi səbəb”dən yaranmış və gecə klubundan bir qədər aralı kimsəsiz yerdə davam etmiş mübahisənin gedişində Q.Q.Q.un bıçaq çıxartmasını, U.U.U.un bıçaq çıxardıb vurmamayı nalayiq ifadələrlə söyməsindən sonra bıçaqla U.U.U.a və U.U.U.la birlikdə olan (arxadan başından zərbə vuran) D.D.D.ə qəsdən sağlamlıqlarına ağır zərər vuran xəsarətlər yetirməsini xuliqanlıq niyyəti ilə törədilən əməllər kimi qiymətləndirmişlər.

Ali Məhkəmənin Cinayət kollegiyası öz qərarında aşağı instansiya məhkəmələrində baxılmış sübutlardan və onlardan irəli gələn işin həqiqi hallarından, hətta ittihamın özündə təsvir edilmiş faktlardan belə nəticəyə gəlmişdir ki, Q.Q.Q. səbəbsiz hərəkət etməmiş, o cümlədən U.U.U.nu və D.D.D.ni özü ilə mübahisəyə təhrik edib bundan bəhanə kimi istifadə etməmiş, onun subyektiv qiymətləndirilməsində təhqir, düzgün olmayan hərəkətlər kimi səciyyələndirilmiş zərərçəkmiş şəxslərin davranışı (Q.Q.Q.un dilənçiyə söylədiyi nə qanuna, nə də ki, əxlaqa zidd olmayan sözlərə görə, əslində zərərçəkmiş şəxslərin təşəbbüsü ilə başlamış mübahisənin gedişində onun ünvanına U.U.U. tərəfindən nalayiq ifadələrin işlədilməsi) zərərçəkmiş şəxslərə qarşı törətdiyi hərəkətlərin əsasını (motivini) təşkil etmişdir.

Buna, eləcə də D.D.D.in hadisədə ictimai borcunu yerinə yetirən kənar şəxs kimi yox, münaqişə tərəfi kimi iştirak etməsinə əsaslanaraq, Cinayət kollegiyası birinci və apellyasiya instansiyası məhkəmələrinin sözügedən məsələlər üzrə gəldikləri hüquqi nəticələri işin faktiki hallarına uyğun olmayan nəticələr kimi qiymətləndirmiş, həmin, eləcə də cinayətin xuliqanlıq niyyəti ilə törədilməsi əlamətlərini nəzərdə tutan Cinayət Məcəlləsinin 126.2.2 və 126.2.4-cü maddələrini hökmdən və apellyasiya instansiyası məhkəmələrinin qərarlarından xaric edib Q.Q.Q.un müstəsna olaraq Cinayət Məcəlləsinin

126.2.1-ci maddəsi ilə (iki nəfər zərərçəkmiş şəxsin sağlamlığına qəsdən ağır zərər vurduğuna görə) təqsirli bilinməsinə dair müddəaları dəyişdirilmədən saxlamışdır.

2.3) Təhlil nəticəsində həmçinin müəyyən edilmişdir ki, konkret işin hallarına görə təqsirləndirilən şəxsin qəsdinin ictimai qaydanın kobud surətdə pozulmasını, cəmiyyətə açıqca hörmətsizliyinin ifadə olunmasını əhatə edib-etməməsi baxımından şəxsin psixi vəziyyətinin, xüsusilə də onun keçirdiyi psixi xəstəlik, müvəqqəti psixi pozuntu ilə əlaqədar öz hərəkətlərinin xarakterinə, onların nəticələrinə subyektiv münasibətinin (bunları nə cür dəyərləndirməsinin) öyrənilməsi mühüm əhəmiyyət daşırsa da, bəzən ibtidai istintaq orqanı və məhkəmələr bu məsələni kifayət qədər araşdırmır, nəticədə psixi vəziyyətinə görə öz hərəkətlərinin ictimai-təhlükəli xarakterini tam dərk etməyən və bu səbəbdən öz hərəkətlərini şəxsi münasibətlər (ona qarşı edilən edilən “haqsız” hərəkətlərə adekvat reaksiya) kimi qiymətləndirən təqsirləndirilən şəxsin hərəkətləri xuliqanlıq niyyəti ilə törədilən, ictimai qaydaya qəsd edən, cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik ifadə edən əməllər kimi qiymətləndirilir.

Məsələn, birinci instansiya məhkəməsinin hökmünə əsasən Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 126.2.4, 221.1 və 221.3-cü maddələri ilə məhkum edilmiş **J.J.J.nun** barəsində olan (həmin hökmün dəyişdirilmədən saxlanılmasına dair) Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının qərarının kassasiya qaydasında ləğv edilməsinə və cinayət işinin yeni apellyasiya baxışına təyin edilməsinə məhz o, hal səbəb olmuşdur ki, ibtidai istintaq orqanı J.J.J.in xuliqanlıq etməsi və xuliqanlıq niyyəti ilə qəsdən sağlamlığa ağır zərər vurmağı barədə ittiham irəli sürərkən, məhkəmələr isə həmin ittihama baxarkən J.J.J.in psixi vəziyyətinə kifayət qədər əhəmiyyət verməmişlər.

Belə ki, həmin iş üzrə keçirilmiş əlavə stasionar məhkəmə psixiatrik ekspertizasının rəyi ilə J.J.J.də “yüngül debillik dərəcəsində oliqofreniya, psixopatobənzər davranışla” şəklində yüngül kəmağıllıq müəyyən edilmişdir. Ekspertlər tərəfindən J.J.J.də müşahidə edilən əqli çatışmamazlıq ona isnad edilən əməlləri törətdiyi vaxt və ekspertiza zamanı öz əməllərinin faktiki xarakterini, ictimai təhlükəliliyini tam həcmdə dərk etmək və onları tam həcmdə idarə etmək iqtidarından məhrum edən psixi pozuntu, J.J.J.in barəsində CM-in 22.1-ci maddəsinin tətbiqini tələb edən əsas kimi qiymətləndirilmişdir.

Kollegiyanın diqqətini rəydə əksini tapmış J.J.J.in öz əməlinə subyektiv münasibətini aşkarlamağa imkan verən onda “məsuliyyət hissənin enməsi və proqnozlaşdırma qabiliyyətinin zəifləməsi”, “mülhizə və mühakimələrinin səthiliyi və sadələvhlüyü ilə səciyyələnməsi”, “bilik ehtiyatının kasad olması, atalar sözünün mənasını çətinliklə başa düşməsi” kimi müddəalar və zorakı hərəkətlərinin səbəbi ilə bağlı ekspertin sualına “mənə söz atandan sonra, sataşanda, əl qaldıranda özümü saxlaya bilmirəm, dalaşırım ...” ifadəsi ilə cavab verməsi xüsusilə cəlb etmişdir.

J.J.J.in əqli çatışmazlıq üzündən öz hərəkətlərinin mənasını tam dərk etməməsi, o cümlədən ekspert komissiyasının rəyində təsvir edilmiş onun davranışı və əməlinə subyektiv münasibəti ilə bağlı olan halların, xüsusilə də əməllərini ümumqəbul edilmiş dəyərlər – ictimai qayda və cəmiyyətin ümumi maraqları kontekstində deyil, özünə qarşı edilən səhv davranışın cavabı, qarşılığı kimi qiymətləndirməsi fonunda Cinayət

kollegiyası birinci və apellyasiya məhkəmələrinin J.J.J.in hərəkətlərinin xuliqanlıq motivi ilə şərtləndirilməsinə dair qənaətlərini şübhələrə yer qoyulmadan, Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosesual Məcəlləsinin 145 və 146-cı maddələrinin tələblərinə əməl olunmaqla əldə edilmiş nəticə kimi qəbul etməkdən imtina etmiş və öz qərarı ilə Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının qərarını ləğv edib cinayət işini yeni apellyasiya baxışına təyin etmişdir.

Cinayət kollegiyası gəldiyi nəticəni əsaslandırarkən xuliqanlıq cinayətinə və xuliqanlıq niyyətinə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Məhkəməsinin və Ali Məhkəməsinin Plenum qərarlarında verilmiş təfsirlərdən çıxış edərək onu xüsusilə vurğulamışdır ki, “xuliqanlıq cinayətinin, eləcə də xuliqanlıq niyyəti ilə sağlamlığa ağır zərərvermanın subyektiv cəhətinin mütləq şərti kimi çıxış edən xuliqanlıq motivi və onun əsasını təşkil edən hallar şəxsin ictimai qayda, ümumqəbul edilmiş davranış modeli ilə bağlı olan dəyərləri dərk etməsini və bilərəkdən (qəsdən) bu dəyərlərə qarşı etinasızlıq göstərməsini, yəni kifayət qədər mürəkkəb məzmunla malik olan həmin dəyərlərin və onların pozuntularının şəxsin şüuru ilə əhatə olunmasını ehtiva edir. Bu işə şəxsin əqli, psixiki cəhətdən həmin dəyərləri dərk etmək qabiliyyətində olmasını, onun əqli inkişafının, psixi vəziyyətinin buna imkan verməsini tələb edir”.

Baxılan işdə qeyd olunanların J.J.J. tərəfindən dərk edilməsinin müəyyən olunmaması kassasiya qaydasında yuxarıda təsvir edilən qərarın qəbul edilməsini şərtləndirmişdir.

Birinci instansiya məhkəməsinin hökmünə əsasən Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 221.3-cü maddəsi ilə məhkum edilmiş **H.H.H.nun** barəsində olan cinayət işi üzrə Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının qərarının kassasiya qaydasında (Ali Məhkəmənin Cinayət kollegiyasının qərarı ilə) ləğv edilməsinə və cinayət işinin apellyasiya instansiyası məhkəməsində yeni məhkəmə baxışına təyin edilməsinə də digər hallarla yanaşı, yuxarıda təsvir edilən cinayət işində olduğu kimi H.H.H.un ambulator məhkəmə-psixiatrik ekspertizasının rəyinə görə onda olan psixi pozuntu üzündən öz əməllərinin faktiki xarakterini, ictimai təhlükəliliyini tam həcmdə dərk etmək və onları tam həcmdə idarə etmək iqtidarında olmaması və bu xüsusatın aşağı instansiya məhkəmələri tərəfindən cinayətin motivinin və qəsdin məzmununun müəyyən edilməsi zamanı nəzərə alınmaması səbəb olmuşdur.

2.4) Qərarların təhlili onu göstərir ki, bəzi hallarda əvvəlki misallarda göstərilənlərin əksinə olaraq, məhkəmələr əsassız olaraq təqsirkarların hərəkətlərində xuliqanlıq motivinin olmasını qəbul etməkdən imtina edir, bəzi zahiri əlamətlərə üstünlük verməklə onun hərəkətlərinin arxasında gizlənən və xaraktercə cəmiyyətə qarşı olan xuliqanlıq motivini şəxsi motiv, əməli işə xuliqanlıq deyil, şəxsi münasibətlər zəminində törədilmiş, ictimai qaydanı pozmayan, cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik ifadə etməyən (Cinayət Məcəlləsinin 221-ci maddəsi ilə qorunan obyektə qəsd etməyən) cinayət kimi qiymətləndirirlər.

Məsələn, **H.H.H.nun və N.N.N.nun** barəsində olan cinayət işində olduğu kimi.

Həmin işdə ibtidai istintaq orqanı tərəfindən H.H.H. və N.N.N. saat 19.30 radələrində T.T.T rayonunun L.L.L. kəndində həmkəndliləri F.F.F.nın evinin həyətində ictimai qaydanı kobud surətdə pozan və cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik ifadə edən hərəkətləri ilə, yəni həmin həyətə gəlmiş Q.Q.Q.nu nalayiq söyüşlərlə söyüb təhqir etməklə, döyərək sağlamlığına yüngül zərər vurmaqla bir qrup şəxs halında xuliqanlıq etdiklərinə görə Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 221.2.1-ci maddəsi ilə təqsirləndirildilər.

Lakin, birinci instansiya məhkəməsi öz hökmü ilə H.H.H.un və N.N.N.un şəxsi münasibətlər zəminində zərərçəkmiş şəxsə qəsdən sağlamlığa yüngül zərər vuması və onların hərəkətləri ilə ictimai qaydanın pozulmaması və cəmiyyətə açıqca hörmətsizliyin ifadə olunmaması haqqında nəticəyə gələrək təqsirləndirilən şəxslərin əməllərinin hüquqi tövsifini Cinayət Məcəlləsinin 221.2.1-ci maddəsindən 128-ci maddəsinə dəyişmiş, bu nəticə ilə Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyası da razılaşmışdır.

Dövlət ittihamçısının kassasiya protestinə əsasən cinayət işinə baxmış Ali Məhkəmənin Cinayət kollegiyası birinci və apellyasiya instansiyası məhkəmələrinin baxılmış sübutlar və işin faktiki halları ilə uzlaşmayan hüquqi nəticələrə gəldiklərini, təqsirkarların əməllərini şəxsi münasibətlər zəminində törədilmiş, ictimai qaydaya qəsd etməyən, cəmiyyətə qarşı açıqca hörmətsizlik ifadə etməyən Cinayət Məcəlləsinin 128-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş qəsdən sağlamlığa yüngül zərər vurma kimi qiymətləndirməklə onların əməllərinin hüquqi tövsifində səhvə yol verdiklərini müəyyən edib, öz qərarı ilə protesti təmin etmiş, Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının qərarını ləğv edərək cinayət işini apellyasiya instansiyası məhkəməsində yeni məhkəmə baxışına təyin etmişdir.

Həmin işdə məhkəmələr H.H.H.un və N.N.N.un xuliqanlıq motivi ilə deyil, şəxsi münasibətlər zəminində zərərçəkmişə yüngül xəsarətlər yetirməsinə dəlalət edən xüsusat kimi ona istinad etmişdilər ki, N.N.N. ona görə zərərçəkmiş Q.Q.Q.un arxasınca F.F.F.nın həyətinə girib Q.Q.Q.u qardaşı ilə birlikdə döyüb yüngül xəsarətlər yetirmişdir ki, o (N.N.N.), əvvəllər cinayət törətməsi ilə əlaqədar axtarılarkən Q.Q.Q. onun olduğu yeri polis işçilərinə bildirmiş və bunun nəticəsi kimi onunla zərərçəkmiş şəxsin münasibətləri pis olmuşdur.

Cinayət kollegiyası həmin xüsusatla bağlı qeyd etmişdir ki, məhkəmələr qeyd olunan halı müstəsna olaraq şəxsi münasibətlərə aid olan hal kimi xarakterizə edərkən, onu nəzərindən qaçırmışlar ki, cinayətkarın onun aşkar edilməsi istiqamətində cinayət təqibi orqanı ilə əməkdaşlıq etmiş şəxsi məhz bu fakta görə döyməsi, xəsarət yetirməsi (bunları özünə rəva bilməsi) ictimai-faydalı hərəkətə qarşı yönəlmiş davranış aktı olmaqla, təqsirkar tərəfindən ümumqəbuledilmiş (cəmiyyətin təqdir etdiyi) davranış modelinin və belə davranış nümayiş etdirən şəxsin aşağılanması, özünün (hətta, cinayət törətməsi kimi ictimai-zərərli fəaliyyətdən irəli gələn) şəxsi mənafeyini isə hər şeydən (konkret zərərçəkmiş şəxsin və bütövlükdə cəmiyyətin mənafeələrindən) öndə tutması, eqoizminin aşkarənə surətdə nümayişi kimi çıxış edir.

Məhkəmə kollegiyası hesab etmişdir ki, məhkəmələr “şəxsi münasibətlər” adlandırdıqları N.N.N.un zərərçəkmiş Q.Q.Q.a olan pis münasibətindən çıxış etməklə, bu

münasibətin arxasında gizlənən, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin və Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin müvafiq qərarlarına görə xuliqanlıq motivi kimi səciyyələndirilməli olan mühüm məqamı cinayətin hüquqi tövsifi zamanı nəzərlərindən qaçırmışlar.

İctimai qaydanın pozuntusunun baş verməməsi və cəmiyyətə açıqca hörmətsizliyin ifadə olunmaması, yeni CM-in 221-ci maddəsi ilə qorunan obyektə qəsd edilməməsi haqqında qənaətlərində də aşağı instansiya məhkəmələrinin haqlı olmadığını qeyd edən Cinayət kollegiyası mövqeyini belə izah etmişdir ki, N.N.N.u cinayət törətməyə sövq edən amillə birlikdə götürülməklə onun və qardaşı H.H.H.un təxminən saat 19.30 radələrində Q.Q.Q.u döyüb xəsarət yetirmək üçün onun ardınca başqa şəxsin mülkiyyətinə - F.F.F.ya məxsus evin həyətinə özbaşına daxil olmalarını və orada Q.Q.Q.u döyüb onun sağlamlığına zərər vurmaqla, nalayiq ifadələr işlətməklə F.F.F.nın və həmin evdə qalan B.B.B.nın dincliyini pozmaları hadisə vaxtı ictimai qaydanın pozulmasının baş verməməsi və cəmiyyətə qarşı açıqca hörmətsizliyin ifadə olunmaması barədə məhkəmələrin çıxardıqları nəticələrin əsassız olduğu göstərir. Çünki, özbaşına, həm də cinayət törətdikdən sonra onun gizləndiyi yeri polisə bildirdiyinə görə zərərçəkmiş şəxsi döymək məqsədi ilə başqasının mülkiyyətinə (evinin həyətinə) daxil olma və orada digər təqsirkarla birləşib qəsdən zorakılıqla və nalayiq söyüşlərlə müşayiət edilən cinayət əməlini törətmə mülkiyyətin toxunulmazlığına, hər kəsin öz evində sərbəst yaşamaq haqqına əsaslanan birgəyaşayış qaydalarının aşkar və qərəzli olaraq pozulması, cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik ifadə edən hərəkətlər kimi çıxış edir.

K.K.K.nun və Ğ.Ğ.Ğ.nun birinci instansiya məhkəməsinin hökmünə və Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının qərarına əsasən Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 128-ci maddəsi ilə məhkum edilmələrinə dair cinayət işində isə Ali Məhkəmənin Cinayət kollegiyasının zərərçəkmiş şəxs E.E.E.nin kassasiya şikayətini təmin edib apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarını ləğv etməklə cinayət işini yeni məhkəmə baxışına təyin etməsinə birinci və apellyasiya instansiyası məhkəmələrinin K.K.K.un və Ğ.Ğ.Ğ.un hərəkətlərini ittihamda olduğu kimi – Cinayət Məcəlləsinin 221.2.1-ci maddəsi ilə deyil, 128-ci maddəsi ilə tövsif edərkən əsassız olaraq onların hərəkətlərini xuliqanlıq motivi ilə şərtləndirilməyən, cəmiyyətə hörmətsizlik ifadə etməyən və ictimai qaydanı pozmayan (müstəsna olaraq şəxsi münasibətlər zəminində törədilmiş və şəxsin sağlamlığı əleyhinə yönələn) əməllər kimi qiymətləndirmələri səbəb olmuşdur.

İş üzrə müəyyən olunmuş faktiki hallardan çıxış edən Ali Məhkəmənin Cinayət kollegiyası öz qərarında qeyd etmişdir ki, “Ğ.Ğ.Ğ. və K.K.K., yeni alkoqol sərxoşluğu vəziyyətində olan iki nəfər kişi bir nəfər qadını, yəni özlərindən müqayisəyə gəlməyəcək dərəcədə zəif, milli şüurumuzda qayğı, diqqət, hörmət göstərilməli olan insan olaraq görülən fərdi ictimai yer sayılan çoxmərtəbəli yaşayış binasının dəhlizində, kiminsə artıq yatdığı, kiminsə başqa şəkildə istirahət etdiyi saat 23 rədələrində söymüş, əlləri və ayaqları ilə bədəninə müxtəlif nahiyələrinə, o cümlədən sifətinə, ayaqlarına vurmaqla, zərərçəkmiş qaçmaq istədikdə onu təqib edib saçından tutaraq dəhlizdə sürülməklə təxminən yarım saat ərzində döymüş və ona çoxsaylı – ümumilikdə sağlamlığının qısa müddətə pozulmasına səbəb olan yüngül zərər vurmaya aid xəsarətlər yetirmişlər” ki,

təqsirkarların həmin hərəkətlərinin fonunda məhkəmələrin müstəsna olaraq tərəflər arasında əvvəlcədən pis münasibətlərin olmasına istinad edərək, onların hərəkətlərində xuliqanlıq motivinin (ictimai qaydaya qəsdin) olmaması və faktiki olaraq da ictimai qaydanın kobud şəkildə pozulmaması və cəmiyyətə qarşı açıqca hörmətsizliyin ifadə olunmaması haqqında hüquqi nəticələr çıxarmaları sübutlar, işin faktiki halları, Cinayət Məcəlləsinin müvafiq normalarının məzmunu ilə uzlaşmayan nəticə kimi çıxış edir.

3) Qərarların ümumiləşdirilməsi zamanı nəzərdən keçirilən hazırki icmalın 2.2-ci bəndində təhlil edilmiş Q.Q.Q.nun barəsində cinayət işi və bəzi başqa işlər həm də onu üzə çıxarmışdır ki, ibtidai istinaq orqanı və məhkəmələr həyat və sağlamlıq əleyhinə olan bir sıra cinayətləri ağırlaşdıran əlamət kimi (məsələn, 126.2.2-ci maddəsində) nəzərdə tutulmuş “zərərçəkmiş şəxsin ictimai borcunu yerinə yetirməsi ilə əlaqədar” ona qarşı cinayətin törədilməsi halının qiymətləndirilməsində də səhvə yol verirlər. Oxşar tövsifedici əlaməti – ictimai qaydanın qorunması üzrə vəzifəni yerinə yetirən və ya ictimai qaydanın qorunmasının qarşısını alan hakimiyyət nümayəndəsinə və ya digər şəxsə müqavimət göstərməklə xuliqanlıqın törədilməsini Cinayət Məcəlləsinin 221.2.2-ci maddəsi də nəzərdə tutduğundan, bu normanın dispozisiyasının xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla qeyd olunan işlərdə məhkəmə kollegiyasının əsaslandığı bir sıra müddəalar Cinayət Məcəlləsinin 221.2.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş tövsifedici əlamətlə bağlı məsələlərin həllində də istifadə oluna bilər.

Q.Q.Q.nun barəsində olan cinayət işində Ali Məhkəmənin Cinayət kollegiyası birinci instansiya məhkəməsində baxılmış sübutlardan, o cümlədən zərərçəkmiş D.D.Dnin özünün ifadəsindən çıxış edərək işin müəyyən olunmuş faktiki halı kimi onu qəbul etmişdir ki, Q.Q.Q.nun gecə klubunun qarşısında dilənən şəxsə “sənə nə olub?” sözləri ilə bir neçə dəfə müraciət etməsindən sonra məhz D.D.D Q.Q.Q.ya yaxınlaşıb ondan “burnunu soxmaması”nı tələb etmiş və mübahisə ilk əvvəl onunla Q.Q.Q. arasında yaranmış, U.U.U qohumu olan D.D.Dnin təəsübkeşi kimi, Ö.Ö.Ö. isə Q.Q.Q tərəfindən mübahisəyə qoşulmuş və daha sonra mübahisə gecə klubundan bir qədər aralı kimsəsiz yerdə davam edib Q.Q.Q tərəfindən bıçaqla U.U.Uyə və D.D.Dya qəsdən ağır xəsarətlərin yetirilməsi ilə nəticələnmişdir.

Məhkəmə kollegiyası hesab etmişdir ki, qeyd olunan faktlar əslində D.D.Dnin hadisənin əvvəlindən tərəf qismində mübahisədə iştirak etdiyini, yəni mübahisənin kəsilməsi üçün kənardan müdaxilə edən şəxs olmayıb hadisədə ictimai borcunu yerinə yetirən şəxs rolunda çıxış etmədiyini, müvafiq olaraq da Cinayət Məcəlləsinin 126.2.2-ci maddəsinin də Q.Q.Q.nun əməllərinə əsassız olaraq şamil edildiyini göstərir.

Başqa bir (birinci instansiya məhkəməsinin hökmünə və Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının qərarına əsasən F.F.F.nun Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 126.1 və 221.3-cü maddələri ilə məhkum edilməsinə dair) cinayət işində isə Ali Məhkəmənin Cinayət kollegiyası öz qərarı ilə birinci instansiya məhkəməsinin toy mağarında xuliqanlıq etdikdən sonra eşikdə ictimai borcunu yerinə yetirən zərərçəkmiş şəxs qismində tanınmış Ü.Ü.Ü.in zorakılığına məruz qalmış F.F.F.un əməllərinin hüquqi tövsifini ittihamda göstərilən Cinayət Məcəlləsinin 126.2.2, 126.2.4 və

221.3-cü maddələrindən 126.1 və 221.3-cü maddələrinə dəyişdirməsi ilə razılaşıb dövlət ittihamçısının kassiya protestini təmin etməkdən imtina edərkən xüsusilə onu vurğulamışdır ki, CM-in 126.2.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş “zərərçəkmiş şəxsin ictimai borcunu yerinə yetirməsi ilə əlaqədar ona qarşı cinayətin törədilməsi” əlaməti “zərərçəkmiş şəxsin qanuni və ictimai faydalı məzmun daşıyan davranışını ehtiva edir”.

4) Təhlil zamanı müəyyən edilmiş başqa bir pozuntu isə bəzən ibtidai istintaq orqanları tərəfindən kifayət qədər faktik və hüquqi əsaslar olmadan xuliqanlıq cinayətini törətmiş şəxslərə qarşı Cinayət Məcəlləsinin 221.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş tövsifedici (cinayətin silahdan və ya silah qismində istifadə olunan əşyalardan istifadə edilməklə törədilməsi zərərçəkmiş şəxsə zor tətbiq olunması ilə, yaxud özgənin əmlakının məhv edilməsi və ya zədələnməsi ilə müşayiət edilməsi kimi) əlamət üzrə ittihamın irəli sürülməsində və məhkəmələrin işin hallarını tam, hərətərflili və obyektiv araşdırmadan həmin ittiham üzrə şəxsi təqsirli bilmələrində, o cümlədən Cinayət Məcəlləsinin 221.3-cü maddəsini Azərbaycan Respublikasının 20 oktyabr 2017-ci il tarixli Qanunu ilə verilmiş yeni redaksiyasının məzmununu nəzərə almadan təfsir etmələrində özünü göstərir.

Məsələn, **C.C.C.nun** birinci instansiya məhkəməsinin hökmünə və Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının qərarına əsasən Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 221.3, 228.1, 228.4, 234.1-ci maddələri ilə məhkum edilməsinə dair cinayət işində Ali Məhkəmənin Cinayət Kollegiyası öz qərarı ilə C.C.C.un Cinayət Məcəlləsinin 221.3-cü maddəsi ilə təqsirli bilindiği əməllərinin hüquqi tövsifini CM-in 221.2.2-ci maddəsinə dəyişdirərkən məhkəmələrin işin faktiki hallarından düzgün hüquqi nəticə çıxarmayıb “silah tətbiq etmə” əlamətini əsassız olaraq C.C.C.un əməllərinə şamil etməsindən çıxış etmişdir.

Həmin cinayət işi üzrə C.C.C. Cinayət Məcəlləsinin 221.3-cü maddəsi ilə ona görə təqsirli bilinmişdi ki, o, xuliqanlıq hərəkətlərinin gedişində “Q.Q.Q., E.E.E. və S.S.S.dan 20-25 metr məsafədə dayanaraq avtomobilin salonundan onlara qarşı fiziki zor tətbiq edəcəyi ilə qorxutmaqla hədələyib, üzərində olan tapançadan iki dəfə yuxarı atəş açmış və həmin avtomobili idarə edərək oradan uzaqlaşaraq qəsdən silahdan istifadə etməklə xuliqanlıq hərəkətləri etmişdir”.

Kassasiya Kollegiyası qeyd olunan faktlara aşağı instansiya məhkəmələrinin verdikləri qiymətlə razılaşmadığını əsaslandırarkən diqqəti ona cəlb etmişdir ki, “hazırda qüvvədə olan CM-nin 221.3-cü maddəsinin dispozisiyasına görə “bu Məcəllənin 221.1-ci və ya 221.2-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş əməllərin silahdan və ya silah qismində istifadə olunan əşyalardan istifadə edilməklə törədilməsi zərər çəkmiş şəxsə zor tətbiq olunması ilə, yaxud özgənin əmlakının məhv edilməsi və ya zədələnməsi ilə müşayiət olunduqda” şəxsin qeyd olunan maddə ilə cinayət məsuliyyətinə səbəb olur”. Əgər xuliqanlıqın gedişində (zərərçəkmiş şəxsə zorun tətbiq edilməsində, özgə əmlakının məhv edilməsində və yaxud zədələnməsində) silahdan onun xassələrinə uyğun şəkildə (məsələn, əgər odlu silahdırsa, canlı şəxsə fiziki zərər yetirmək məqsədi ilə atəş açmaqla) istifadə olunursa – bu Cinayət Məcəlləsinin 221.3-cü maddəsinin dispozisiyasının nəzərdə tutduğu “silahdan istifadə etmə” halı kimi qiymətləndirilməli, silahın sadəcə nümayiş

etdirilməsi və yaxud ondan zor tətbiq edilməsi (əmlakın məhv edilməsi, zədələnməsi) üçün deyil, başqa məqsədlərlə istifadə edilməsi (o cümlədən, havaya atəş açılması) CM-in 221.3-cü maddəsinin tərkibini yaratmayan, əməli ağırlaşdıran başqa hallar yoxdursa – CM-in 221.1-ci maddəsi ilə əhatə olunan hal kimi nəzərdən keçirilməlidir.

Məhkəmə kollegiyası C.C.C.un xuliqanlıq hərəkətlərinin gedişində (avtomobildən düşməyib zərərçəkmiş şəxslərin olduğu yerədek 20-25 metr məsafədən) tapançadan havaya iki atəş açarkən məqsədinin bununla zərərçəkmiş şəxslərə fiziki zərər yetirmək olmadığını, yəni bu şəkildə silahdan istifadə etmənin hər hansı fiziki zorakılığın tətbiqini müşayiət edən hal qismində çıxış etmədiyini nəzərə alıb, apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarının dəyişdirilməsi, o cümlədən C.C.C.un xuliqanlıq əməlinin Cinayət Məcəlləsinin 221.3-cü maddəsindən 221.2.2-ci maddəsinə tövsif edilməsi barədə qərar qəbul etmişdir.

Birinci instansiya məhkəməsinin hökmünə əsasən Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 221.3-cü maddəsi ilə məhkum olunmuş **B.B.B.nun** barəsində olan cinayət işində isə həmin hökmün dəyişdirilmədən saxlanılmasına dair Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının qərarının və B.B.B.in xuliqanlıq cinayətinin hüquqi tövsifinin Cinayət Məcəlləsinin 221.3-cü maddəsindən 221.2.2-ci maddəsinə kassasiya qaydasında dəyişdirilməsinə məhkəmələrin sübut etməyə dair cinayət-prosessual qanunun tələblərini pozmaları, yəni B.B.B.in xəstəxananın binasındakı uşaq poliklinika şöbəsində xuliqanlıq hərəkətlərini törədkən zərərçəkmiş şəxs qismində tanınmış tibb bacısının əlindəki fincanı alıb ondan zor tətbiq etmək üçün silah qismində istifadə etməsinin məhkəmədə baxılmış sübutların məcmusu ilə kifayət qədər sübuta yetirilməməsi səbəb olmuşdur.

Cinayət kollegiyası ittihamın sübuta yetirilməsində aradan qaldırıla bilinməyən şübhələrin təqsirləndirilən şəxsin xeyrinə şərh edilməsini tələb edən Cinayət-Prosessual Məcəllənin 21 və 145-ci maddələrinin pozuntusunu yaradan hal kimi xüsusilə onu qeyd etmişdir ki, hadisəni əvvəldən axıradək bilavasitə müşahidə etmiş şahid M.M.M. B.B.B.in fincanla zərərçəkmiş şəxsi vürməsini görmədiyini bildirdiyi halda birinci instansiya məhkəməsinin hökmündə həmin şahidin ifadəsi digər sübutların sırasında B.B.B.in CM-in 221.3-cü maddəsində göstərilən əlamət üzrə təqsirliliyini sübuta yetirən ifadə kimi qeyd edilmiş, bu nöqsana apellyasiya instansiyası məhkəməsi də əhəmiyyət verməmiş, nəticədə şahidin ifadəsinin həqiqi məzmununa qiymət verilmədiyini üçün bundan irəli gələn CM-in 221.3-cü maddəsi ilə irəli sürülmüş ittihamın mühüm halı ilə bağlı ciddi şübhə aradan qaldırılmamışdır.

Cinayət kollegiyası qərarında işin bu xüsusatından və Cinayət-Prosessual Məcəllənin 21, 143-146-cı maddələrinin tələblərindən çıxış edərək B.B.B.in əməlinə Cinayət Məcəlləsinin 221.3-cü maddəsində göstərilən tövsifedici əlamətin müəyyən edilməməsi haqqında nəticəyə gəlmişdir.

Məhkəmə fəaliyyətində xuliqanlıq və xuliqanlıq niyyəti ilə törədilən cinayətlər üzrə məhkəmə təcrübəsinin vahidliyini təmin etmək məqsədi ilə hazırki icmalda istinad olunmuş Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Məhkəməsinin və Ali Məhkəməsinin Plenumlarının qərarlarından irəli gələn və Cinayət kollegiyasının konkret işlər üzrə

qərarlarında əsaslandığı hüquqi mövqelərin öyrənilməsi və işlərə baxılması zamanı nəzərə alınması tövsiyə olunur.